

реальних активних носіїв – конкретних дослідників, наукові співтовариства, наукові школи. Показником розвитку дошкільної галузі педагогічної науки є захищені упродовж досліджуваного періоду докторські і кандидатські дисертації, монографії, наукові статті, навчальні та навчально-методичні посібники з проблем дошкільної освіти та професійної підготовки кадрів дошкільного фаху, у яких знайшли своє висвітлення результати наукового пошуку вчених, фундаментальні положення з теорії і практики дошкільної освіти, інноваційні технології виховання та навчання дітей дошкільного віку. Наукові здобутки вчених є ґрунтовною базою для опанування студентами спеціальності „Дошкільне виховання” програмового змісту дисциплін фахового спрямування, досвіду практичної роботи з дошкільниками.

Висновок. Визначивши феномен професійної підготовки педагогічних кадрів дошкільної освіти з позиції історико-педагогічного дослідження як системне утворення та виокремивши структурні компоненти досліджуваної системи, ми створили передумови для подальшого вивчення домінуючих тенденцій її становлення і розвитку в Україні у другій половині ХХ – початку ХХІ століття.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Берека В.Є. Фахова підготовка магістрів з менеджменту освіти: теорія і методика: Монографія / За ред. А.Й. Сиротенка. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 482 с.
2. Беспалько В.П. Основы теории педагогических систем. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 1977. – 268 с.
3. Дубасенюк О.В., Семенов Т.В., Антонова О.С. Професійна підготовка вчителя до педагогічної діяльності: Монографія. – Житомир: ЖДПУ, 2003. – 192 с.
4. Ильина Т.А. Системно-структурный подход к организации обучения. – М.: Просвещение, 1972. – 184 с.
5. Ковалев А.П. Педагогические системы: оценка текущего состояния и управление. – Харьков: Изд-во ХГУ, 1990. – 260 с.
6. Семиченко В.А. Пріоритети професійної підготовки: діяльнісний чи особистісний підхід? // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Моногр. / За ред. І.А. Зязюна. – К., 2000. – 326 с.
7. Цехмістрова Г.С., Фоменко Н.А. Управління в освіті та педагогічна діагностика. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий Дім „Слово”, 2005. – 280 с.

УДК 37.032-053.4:37.018.1:070.1 "19"

О.В. Курчій

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В СІМ'Ї НА СТОРІНКАХ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ СТОЛІТТЯ)

У педагогічній науці значної актуальності набуває важливість формування розумових, моральних, трудових, фізичних здібностей дитини. В статті розглядаються проблеми формування особистості дитини дошкільного віку в сім'ї. Представлено результати аналізу літературних джерел, публікацій у педагогічній журналістиці другої половини ХХ століття. Автор докладно проаналізувала стан висвітлення проблеми формування особистості дитини дошкільного віку у педагогічній журналістиці другої половини ХХ століття і дійшла висновку актуальності їх вирішення.

The importance of intellectual, moral, labour, physical abilities of a child assumes actuality in pedagogical science. In the article the problems of personality of a child under school age in family are considered. The results of literary sources, publications are produced in pedagogical journalistics at the end of XX centuries. The author analyzed the state of forming problems of

personality of a child under school age in pedagogical journalistic at the end of XX centuries and came to conclusion about actuality of their decision.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку освіти однією з важливих проблем постає питання формування особистості дитини дошкільного віку. В сучасних концепціях дошкільного виховання зазначено, що дошкільний вік відзначається найбільш стрімким фізичним, розумовим, естетичним і психологічним розвитком дитини, коли закладається фундамент фізичного та морального стану особистості. Ми згодні з А. Макаренком, який зазначав, що головні риси характеру дитини закладаються до п'яти років, що складає дев'яносто відсотків позитивних результатів усього виховного процесу. З перших днів народження малюка головним чином сім'я впливає на його розвиток та становлення в навколишньому світі, тому на батьків покладається основний обов'язок – формування всебічно розвинутої самостійної особистості.

Аналізуючи історико-педагогічний досвід другої половини ХХ століття, ми дійшли висновку, що проблема формування особистості дитини дошкільного віку набула великого значення та розглядалась на сторінках вітчизняних журналів, у працях багатьох видатних педагогів минулого (Е.Аркін, Л.Артемова, Г.Вашенко, Д.Дзінтере, Л.Загик, С.Злочевський, В.Котирло, Л.Островська, Т.Поніманська, Г.Рибак, М.Рябухін, А.Степанова, О.Сугак, В.Сухомлинський та інші). Вони наполягали на тому, що основи виховання та формування рис характеру людини закладаються в ранньому віці, а саме – у перші роки життя. У цій статті вважаємо за потрібне звернутися до досвіду висвітлення сімейного виховання дітей дошкільного віку та аналізу цієї проблеми педагогами другої половини ХХ століття на сторінках вітчизняної педагогічної журналістики зазначеного періоду.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема формування особистості дитини дошкільного віку була і залишається в центрі уваги багатьох учених (О.Авраменко, Н.Бондаренко, Н.Гавриш, М.Головко, О.Кузьміна, Т.Кунько, О.Малигіна, М.Савченко та ін.), які продовжують глибоко досліджувати зазначені питання. Дослідження педагогів, психологів сучасності дозволяють нам визначити актуальність та пріоритетність питань, звертаючись до досвіду вивчення проблеми формування особистості дитини в сім'ї, яка розглядалась на сторінках друкованих видань другої половини ХХ століття.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. На наш погляд, однією з найбільш вагомих, недостатньо вирішених проблем формування особистості дитини дошкільного віку є питання її духовного, фізичного та морального розвитку в сім'ї та дослідження цих питань педагогами у другій половині ХХ століття в журналістиці.

Метою статті є висвітлення проблем формування особистості дитини дошкільного віку в сім'ї на сторінках вітчизняної журналістики другої половини минулого століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. В другій половині ХХ століття важливою особливістю виховання була його спрямованість на всебічний розвиток особистості. На думку вчених, це відкривало перспективні можливості для формування та розвитку передумов активної та творчої майбутньої виробничої діяльності особистості. Підкреслювалось, що всебічно розвинена людина сприятиме бурхливому соціальному та науково-технічному прогресу.

Протягом усього життя людини відбувається формування рис її характеру, але основні зміни цього процесу приходяться на дошкільний вік. На думку відомого педагога Т.Поніманської: “Від інших вікових періодів дошкільне дитинство відрізняється тим, що воно забезпечує загальний розвиток, який є основою формування особистості” [2: 19]. Стрімкий розвиток вітчизняної педагогічної журналістики другої половини ХХ століття надає нам можливість дослідити її роль та значення у висвітленні проблем виховання особистості.

Стосовно цих питань у педагогічних журналах (“Дошкільне виховання”, “Дошкольное воспитание”, “Семья и школа” та ін.) друкувалась певна кількість статей провідних педагогів

та науковців (Г.Годиної, О.Деркач, Л.Загік, О.Михеєвої, З. Наумової, М.Рябухіної, Т.Семененко, А.Степанової, О.Сугак, М.Тимофій, О.Урбанської та ін.), які зробили свій внесок у прогресивну педагогічну думку досліджуваного часу. В цей період приділялось чимало уваги проблемам підвищення педагогічної, культурної та естетичної просвіти батьків, що мало суттєво вплинути на виховання дітей та їхні взаємовідносини в родині.

У статті “Батьки як вихователі” в журналі “Семья и школа” (1983. – №4) наводиться передовий досвід батьків, який свідчить, що мета сімейного виховання, перш за все, передбачає зміцнення здоров’я дитини, розвиток розумових здібностей, становлення поглядів та переконань, які відповідали б моральним принципам суспільства, формування активності, відповідальності, почуття товарищескості, доброти, чесності та працьовитості. Важливою умовою успіху виховання було те, що батьки повинні були володіти сучасними методами та засобами виховної дії на дітей та вміло й ефективно їх застосовувати.

Варто зазначити, що дошкільний вік є оптимальним періодом для розумового розвитку та виховання особистості. На думку вчених, у цьому віці дитина не тільки пізнає зовнішні наявні властивості предметів, але й може засвоювати уявлення про загальні зв’язки, які є основою природних явищ, отримує змогу аналізувати певні дії. Тому, слід зауважити, що у формуванні всебічно розвинутої особистості важливого значення набуває розумовий розвиток дитини дошкільного віку. Стосовно цього питання провідний педагог О.Авраменко зазначає: “Можливості дитини у навчанні безмежні, однак, маючи від народження певні задатки, вона може розвинути їх лише у належно організованому середовищі. Дошкільник має багато специфічних якостей, які допомагають йому активно сприймати світ: підвищену здатність до сприйняття, запам’ятовування, збереження інформації, впорядкування і творчого використання матеріалу” [1: 8].

Вивчаючи публікації у педагогічній пресі досліджуваного періоду, слід визначити велику кількість статей, які торкалися питань розумового виховання (З. Наумова, Т.Семененко, М.Тимофій та ін.). Фахівець М.Тимофій у статті “За вимогами сучасності” в журналі “Дошкільне виховання” (1980. – №5), розглядаючи приклади розумового виховання дітей дошкільного віку, говорить про значення систематичних занять з розвитку мовлення, формування початкових математичних здібностей та ін. У своїй статті фахівець З.Наумова також аналізує досвід батьків у вихованні розумових здібностей за допомогою ігор, які сприяють активізації мови дітей, розвитку мислення та стійкого інтересу до навколишнього світу.

Успіх виховання залежить від любові і турботи про дитину та моральних переконань її батьків. Саме характер взаємовідносин у родині, її устрій, рівень педагогічної культури батьків є важливими аспектами морального виховання підростаючого покоління. З метою підвищення рівня педагогічної просвіти батьків у досліджуваній період приділялось багато уваги з боку журналістики питанням морального виховання майбутнього покоління.

У статті “Свідомі цілі, озброєні знаннями” в журналі “Дошкільне виховання” (1985. – №12) провідний педагог Л.Загік підкреслював: “Визначна роль сім’ї в емоційно-моральному розвитку дитини-дошкільника переконливо доведена як життєвою практикою, так і спеціальними дослідженнями”.

Провідний фахівець О.Деркач у статті “Виховувати разом” (Дошкільне виховання. – 1980. – №12) також зазначала, що “...моральне формування особистості дошкільнят – завдання складне й відповідальне”. Спостерігаючи за стосунками батька і матері та інших членів родини, їх взаєморозумінням та взаємодопомогою, дивлячись на ставлення їх до інших людей, дитина набуває своїх перших моральних уявлень та звичок. Безумовно емоційна невірноваженість та конфліктність у родині значно погіршують умови формування позитивних моральних якостей дошкільника та впливають на результат виховання. Тому, потрібно погодитися з думкою Г.Рибака, який підкреслював: “Засвоєні початкові норми поведінки не завжди бувають хорошими чи поганими. Батьки ж не завжди вміють розрізнити їх...” [3: 17].

Педагоги другої половини ХХ століття застосовували багатий арсенал засобів морального виховання дошкільнят. Ними було проведено велику кількість досліджень щодо

цих питань і результати їх проведення висвітлювались на сторінках педагогічних журналів. Наприклад, педагог Л.Загік, розкриваючи роль педагогічної культури батьків у моральному вихованні дітей, підкреслювала: “Дослідження показують, що малята найкраще сприймають вимоги тих дорослих, які задовольняють їхню потребу в емоційному, діловому і пізнавальному спілкуванні, розуміють інтереси і хвилювання маленьких партнерів”. Інший педагог Л.Артемюва у своїй статті “Особисте і спільне” у журналі “Дошкільне виховання” (1980. – №4) наполягала на великому значенні у формуванні моральної спрямованості дітей за допомогою гри та на прикладах розглядала різні ігрові ситуації.

Дослідження педагогів минулого століття висвітлювались на сторінках педагогічної преси та викривали наявність певної розбіжності між намірами батьків щодо морального виховання дітей та результатами їх виконання. Аналіз публікацій дозволяє нам стверджувати, що згодом у дітях розкривались не тільки позитивні сторони морального виховання особистості, але й недоліки та негаразди.

З боку педагогічної журналістики досліджуваного періоду великої уваги приділялось питанням трудового виховання дітей дошкільного віку. Важливість трудового виховання дітей дошкільного віку висвітлювалось у статтях Г.Годиної, О.Михеевої, М.Рябухіна, О.Сугак, А.Степанової та ін. Вони наполягали на тому, що перший трудовий досвід формується саме у дошкільному віці. Під час виконання деяких трудових вправ у дитини формується відповідальність, розвиваються трудові вміння та навички, активність, сумлінність та гартуються характер і воля.

На сторінках педагогічних журналів надавались поради батькам щодо підвищення рівня їх педагогічних знань з зазначених питань. Дослідження педагогів другої половини ХХ століття показали, що “залучення дошкільників до посильної роботи вдома і в дитячому садку є необхідною передумовою готовності їх до успішного навчання та праці в школі” [4: 10]. З приводу зазначених питань фахівець Г.Година у своїй статті “Детский сад, семья и общественность в воспитании детей” в журналі “Дошкольное воспитание” (1976. – №7) наполягала на тому, що одним із важливих факторів сімейного виховання було “... розуміння батьками цілей трудового виховання, надання педагогічних умов для трудового виховання дитини”. Інші педагоги М.Рябухін та О.Сугак також підкреслювали те, що “... позитивні результати у трудовому вихованні досягаються там, де батьки чітко усвідомлюють свої завдання і обов’язки перед суспільством і, керуючись педагогічними знаннями, здійснюють вплив на синів та дочок” [4: 11].

У статтях, які публікувались на сторінках педагогічних журналів подавались приклади розвитку трудових умінь та навичок дітей дошкільного віку. Фахівець А.Степанова щодо важливості надання трудових навичок та умінь вважала: “...слід визначити коло обов’язків, які дитина повинна виконувати. Тато і мама докладно показують і пояснюють, що і як треба робити. У спільній з ними діяльності малюк переймає їхні дії, наслідує їх...” [7: 26].

Важливим у висвітленні питань виховання дітей дошкільного віку в публікаціях педагогічних журналів другої половини минулого століття було ознайомлення батьків із передовим педагогічним досвідом трудового виховання дітей. У публікаціях розглядались педагогічні ситуації щодо трудового виховання, які негативно або позитивно впливали на формування особистості. Докладно визначались різноманітні причини, які спричинили певні недоліки у результатах формування трудових навичок малюка. Наприклад, педагоги М.Рябухін та О.Сугак зазначали: “Помітно шкодить справі виховання батьківський егоїзм, який проявляється в надмірній любові до дитини, перебільшенні її здібностей і можливостей, прагненні створити для неї особливі умови життя” [4: 11]. В свою чергу, педагоги Т.Алексєєнко та А.Назаренко у статті “Вплинути на дитину: як?” у журналі “Дошкільне виховання” (1981. – №2) наводять приклади ситуацій, в яких батьки задовольняли, або навпаки, потреби дітей стосовно допомоги вдома. Вони підкреслювали: “Йдеться про довіру до самостійності дітей, отже – повагу до їхньої особистості”.

Основним фактором, який був провідним у формуванні необхідних трудових умінь та навичок у дошкільнят, на думку педагогів та дослідників, була систематична участь дітей у

різних видах праці. Крім того, дослідник А.Степанова у статті “Я допоможу” наполягає на думці, що організована систематична спільна діяльність малюка з батьками “... формує міцні трудові навички та вміння” [7: 26]. До того ж, можливість виконувати деякі трудові вправи формувала в дитини звичку надавати допомогу іншим. Це, в свою чергу, формувало почуття поваги до людей та турботу про них, що є важливим аспектом у формуванні всебічно розвинутої особистості. З цього приводу фахівець О.Михеева у статті “Роль дошкільних закладів і сім’ї у вихованні дітей” в журналі “Дошкільне виховання” (1975. – №3) стверджувала: “Прищеплена дітям така важлива якість особистості як працьовитість – гарний показник їх морального виховання”.

Досліджуючи питання формування особистості, ми не повинні забувати, що гармонійний розвиток людини не може відбуватися без “втручання” фізичного виховання. Фізичний розвиток є біологічним процесом, який характеризує становлення та зміни форм і функцій організму людини. Тому фізичному вихованню дитини у дошкільному віці надавалось важливе значення, так як саме у цьому віці закладається фундамент здоров’я та формуються важливі фізичні риси особистості.

Аналіз журнальних статей зазначеного періоду говорить про те, що в цей час великого значення набувала проблема стану фізичного розвитку дітей. Підкреслювалось, що велика кількість батьків відповідально ставились до розвитку цього питання, відводячи дітям місце для ігор та фізичних вправ. У багатьох квартирах з’являлись “спортивні комплекси” – турніки, гімнастичні драбини, гойдалки та ін. Педагог О.Урбанська зазначає: “В багатьох сім’ях створюють умови, які сприяють фізичній активності дітей, їх правильному фізичному вихованню” [8: 93]. На сторінках журналів самі батьки надавали поради стосовно будови гімнастичних споруд, турніків та інших засобів для фізичних занять дітей.

Дошкільний вік характеризується найбільшою чутливістю дитини до естетичного сприйняття світу, взаємин між людьми тощо. Поняття прекрасного пов’язане з зовнішнім виглядом людини, працею, її мовою та душею. Якщо основа естетичного виховання закладена ще в дошкільному віці в родині зростає творча, цілеспрямована, духовно багата особистість. Сім’я є першою ланкою, де відбувається залучення дитини до світу прекрасного в стосунках людей, спілкуванні з природою, сприйманні творів мистецтва і культури.

Естетичне виховання – цілеспрямований процес формування творчої особистості, здатної сприймати, відчувати та оцінювати прекрасне та створювати художні цінності. Духовне багатство пов’язане зі сприйняттям прекрасного та здатністю відчувати його позитивний вплив. У другій половині ХХ століття з боку педагогів багато уваги формуванню в дитині естетичного сприйняття прекрасного в природі і навколишній дійсності; формуванню естетичних смаків, інтересів, почуттів і захоплень дитини; створенню умов для оволодіння музикою, мистецтвом, які закладались саме у родині.

На сторінках педагогічної преси другої половини ХХ століття з’являлись численні публікації щодо пропаганди естетичної культури батьків (В.Абрамова, Г.Година, М.Красовицький). Але, як свідчать публікації, далеко не у всіх сім’ях та не всі батьки приділяли належну увагу естетичному вихованню своїх дітей та не завжди турбувались про надання відповідних для цього умов. Через відсутність педагогічних знань деякі батьки вважали, що любов та сприйняття прекрасного повинна приходити з віком, а головне для дитини – щоб вона була здорова та розумна.

Підкреслюючи важливість естетичного виховання в дошкільному віці, в своїй публікації М.Красовицький визначав важливість розвитку особистості у спілкуванні з природою. В статті “Всебічний розвиток особистості як педагогічна проблема” в журналі “Дошкільне виховання” (1971. – №11) він стверджував: “Ми повинні навчити дитину розуміти, любити і творити прекрасне”. Діти повинні ще з малку розуміти і відрізняти прекрасне від огидного.

Аналіз публікації щодо проблем естетичного виховання дітей у сім’ї говорить про те, що підіймались проблеми розвитку здібностей сприймати, відчувати та правильно розуміти прекрасне у природі, мистецтві тощо. У досліджуваній період батьки намагались займатись

з дітьми в домашніх умовах співами, музикою, танцями. Педагог В.Абратава в статті “Пропаганда эстетической культуры среди родителей” (Дошкольное воспитание. – 1980. – №12) зазначає: “Організація вільного часу в сім’ї значно поліпшилась”. Разом з дітьми батьки робили іграшки, а потім приносили в дитячий садок, щоб показати іншим дітям та вихователям. Педагог І.Іваніхіна у статті “Педагогическое просвещение родителей” (Дошкольное воспитание. – 1981. – №3) висвітлює досвід батьків у вихованні естетичних смаків дітей. Вона виказує користь відвідування музеїв, виставок, картинних галерей. Педагог вважає, що естетичні почуття, сприйняття прекрасного не тільки збагачують людину, його духовний світ, але й організують, направляють його поведінку та вчинки.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку у даному напрямку. Проаналізувавши публікації вітчизняної журналістики другої половини ХХ століття, можна зробити висновки, що висвітлення проблем формування особистості дитини дошкільного віку в родині набувало великого значення у досліджуваній період.

Висвітлення питань формування всебічно розвинутої особистості на сторінках журналів зазначеного періоду сприяло підвищенню інтересу батьків до сімейного виховання. В свою чергу, підвищення інтересу батьків до своєї дитини як особистості, до становлення її поглядів, формування її здібностей, становлення характеру, сприяло покращенню виховних функцій сім’ї через підвищення рівня педагогічної освіти батьків. Крім того, систематична педагогічна просвіта збуджувала потребу батьків до самоосвіти та самовиховання, створюючи тим самим у родині сприятливі економічні, соціальні і культурно-побутові умови для здійснення батьками важливішої функції – виховання дітей і підготовки їх до самостійного життя і праці.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Авраменко О.О. Проблема соціалізації особистості в педагогічній системі Марії Монтесорі / О.О. Авраменко: Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини / Гол. ред.: Мартинюк М.Т. – Умань, 2007. – С.7-11.
2. Поніманська Т.І. Основи дошкільної педагогіки. – К.: Абрис, 1998.
3. Рибак Г. Спільно з сім’єю // Дошкільне виховання. – 1979. – №7. – С.17.
4. Рябухін М. Перші уроки працьовитості // Дошкільне виховання. – 1981. – №7. – С.10-11.
5. Деркач О. Виховувати разом // Дошкільне виховання. – 1985. – №12. – С.14.
6. Степанова А. Я допоможу // Дошкільне виховання. – 1983. – №3. – С.26.
7. Урбанська О. Родительская конференция: воспитание детей в семье // Дошкольное воспитание. – 1981. – №8. – С.93-94.
8. Артемова Л. Особисте і спільне // Дошкільне виховання. – 1980. – №4.

УДК 373.25 П 27

Л.В. Перхун

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті розглядаються спроби переходу української системи освіти до інклюзивної моделі навчання та виховання. Проаналізовано сучасний стан проблеми: визначено перешкоди, рекомендації та шляхи реалізації залучення неповносправних дітей у систему дошкільної та загальної середньої освіти в Україні.

In the article are considered the attempts of passing of Ukrainian educational system to the inclusive training model. Is examined the modern state of the problem: are defined the obstacles, recommendations and realization's ways of integration of children with special needs to the preschool and school education in Ukraine.

Актуальність дослідження. Система освіти в Україні розглядається як основа національного і духовного відродження суспільства. Сьогодні світова спільнота переходить